

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA

Brüsszel, 2004.12.13.
COM(2004) 777 végleges

**A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A TANÁCSNAK ÉS AZ EURÓPAI
PARLAMENTNEK**

**Az Európai Unió és az Orosz Föderáció közötti, energiáról szóló párbeszéd
2000 és 2004 között**

1. BEVEZETÉS

Az Európai Unió és az Orosz Föderáció 2000 októberében tartott csúcspontján megkezdett energiáról szóló párbeszéd annak a megállapításnak a következménye, hogy az európai földrész egy kulturálisan, történelmileg és gazdaságilag összekapcsolódó széles geopolitikai térség, és célszerű lenne a jövőre nézve fenntartható módon érvényesíteni a kontinens keleti és nyugati fele közötti kiegészítő jelleget az energiaügy területén. Az Orosz Föderáció nem csak a legfontosabb fosszilisenergia-szállítónk – például urániumszállítónk –, de bizonyos mértékben szabályozó szerepet is játszhatna a nemzetközi piacon, mivel bizonyos szempontból Európa energiaellátásának a legígéretesebb, és földrajzilag a közel-keletihez legközelebbi alternatívája. Ugyanakkor az Európai Unió különösen érdekelt egy gazdaságilag szilárd és állandó Oroszország partner és szomszéd létében, valamint annak hangsúlyozásában, hogy mennyire fontos Oroszország számára a gazdaságának és kereskedelmének változatossá tétele, hogy hosszú távon fenntartható gazdasági fejlődést biztosítson¹.

Az általános elképzelést megfogalmazó Partnerségi és Együttműködési Megállapodás² (amelyet 1994-ben írtak alá, és 1997-ben lépett hatályba) intézményi szerkezetet hozott létre a közös érdeklődésre számot tartó tárgyakban való együttműködés végrehajtására. A Megállapodás meglétének ellenére az elmúlt tíz évben felvetődött, az energiára vonatkozó egyedi kérdések – vagy amelyek a nukleáris anyagok kereskedelmére vonatkozóhoz hasonlóan 1994 óta függőben vannak – megoldása elmaradt, és ezért azok mindkét részről elégedetlenség forrásai. A megoldások nem származhatnak az Energia Chartából – 51, nem kizárólag európai aláíró felet tömörítő többoldalú szerződés – mivel Oroszország a szerződés 1994-es aláírása óta halogatja a ratifikációt.

A nemzetközi energiahelyzet 1999-es hirtelen megváltozása, az energia belső piacának fejlődése, Oroszország WTO-ba történő felvételre való pályázása, az Európai Unió tíz új tagállammal történő kibővítése – amelyből nyolc közép- és kelet-európai – növelték Oroszország és az Európai Unió egymástól való függését, valamint az energiával kapcsolatos kérdések számát, ezért sürgőssé vált azokat hosszú távú szerződések vagy rendeltetési záradékok formájában megoldani. A kétoldalú párbeszéd a PEM kiegészítéseként merült fel, amely megkönnyíti az Európai Unió és Oroszország közötti energetikai kapcsolatok konkrét kérdéseinek megoldását.

Az energiáról szóló párbeszéd elsősorban az „ezen ágazatba tartozó minden közös érdekű kérdés”³ megoldásához kapcsolódik. E címen a párbeszéd prioritásai közé tartozik az energiaipari befektetések légkörének javítása céljából történő együttműködés, beleértve a termelés megosztására vonatkozó megállapodásokat is.

¹ Bizonyos elemzők szerint az EU és Oroszország kereskedelmi kapcsolatai két szóval jellemezhetők „Energia és aszimmetria” („The EU Russia Strategic partners or squabbling neighbours” Centre for European Reform)

² PEM: Partnerségi és Együttműködési Megállapodás

³ A 2000. októberi EU/Oroszország csúcstalálkozó végén elfogadott együttes nyilatkozat.

Kétoldalú sui generis kezdeményezésként a párbeszéd problémák megoldására összpontosított. Négy év alatti fejlődése során valódi partnerséghez vezetett, amely ma az energiatermékek kereskedelméhez kapcsolódó kéréseken túllépő, és a szállítással kapcsolatos problémákra – például az energiaágazathoz kapcsolódó környezeti hatásokra – is kiterjedő szélesebb perspektívákat nyit meg.

2. AZ ENERGIÁRÓL SZÓLÓ PÁRBESZÉD EGYEDI SZERKEZETE: MINDEN SZEREPLŐ BEVONÁSA

Kétoldalú párbeszéd, az energiaügyi partnerség a két felet érdeklő konkrét témák köré szerveződött, és „nyertes-nyertes” típusú közös megoldásokat hozott. Egy ilyen gyakorlatnak a döntés meghozatalakor a siker érdekében nem szabad figyelmen kívül hagynia semmilyen lépést. Minden érintett szereplőt be kell vonni. Így a létrehozott munkaszervezet egy rugalmas szervezet, és a felek mind politikai, mind ipari jellegű állandó párbeszédje köré csoportosul.

2.1. Egy sikeres párbeszéd motorja, a „politika”

Az energiáról szóló párbeszéd ösztönzését Putyin, Chirac és Prodi elnökök adták a 2000. októberi EU–Oroszország csúcstalálkozón. Az egymást követő csúcstalálkozók rendszeres tájékoztatást adtak a munkák előrehaladásáról (időközi jelentés⁴), és iránymutatást adtak a nyomon követésre. A Putyin elnök, illetve Prodi elnök által kijelölt két tárgyaló fél feladata volt a párbeszéd sikerre vitele⁵. Az ő személyes kinevezésük elősegítette a párbeszéd folyamatosságát. A tagállamok rendszeresen konzultáltak a Tanáccsal és tájékoztatták azt a Bizottság szolgálatainak jelentései révén (munkadokumentumok). A tagállamok nagy része által a különböző témakörök fejlődése tekintetében kinyilvánított érdek, és a Tanács jelenlegi Elnökségének azon igénye, és egyben az egyik prioritása az energiáról szóló párbeszéd folytatása bizonyítja e feladat fontosságát és hasznosságát, amint azt már 2001-ben is hangsúlyozták, amikor két biztos (Patten és Lamy) javasolták, hogy az energiáról szóló párbeszéd „a szélesebb kapcsolatok felügyeletére”⁶. A holland elnökség egy javaslatot⁷ tett a tagállamoknak, amely ajánlásokat tartalmaz az intézményi szervezetre és a párbeszéd jövőjének prioritásaira vonatkozóan. Ez utóbbiak szerepeltek a tárgyaló felek ötödik jelentésében, amelyet a 2004. novemberi EU–Oroszország csúcstalálkozón nyújtottak be.

2.2. A teljes mértékben részt vevő iparág

Az energiáról szóló párbeszéd megkezdése óta felkérték az az ipari vállalatok vezetőit arra, hogy a stratégiai szempontokkal, a technológiák átadásával, a befektetésekkel, a környezeti kérdésekkel és az energiahatékonysággal foglalkozó kétoldalú munkacsoportokban vegyenek részt. Ezek a magánszektor és a nemzeti

⁴ Eddig a tárgyaló felek öt együttes részjelentését adták át az EU/Oroszország csúcstalálkozón: a 2001. október 3-i 8. csúcson, a 2002. május 29-i 9. csúcson, a 2002. november 11-i 10. csúcson, a 2003. november 6-i 12. csúcson és a 2004. november 25-i 14. csúcson.

⁵ Az orosz Föderáció kinevezte Viktor Krisztyenko urat (miniszterelnök-helyettes, majd energiaügyi és ipari miniszter), és a Bizottság részéről az Energiaügyi és Közlekedési Főigazgatóság főigazgatóját, François Lamoureux-t jelölték ki.

⁶ Financial Times 2001. december 5.

⁷ A Tanács által (COREPER) 2004. október 26-án elfogadott javaslat.

hatóságok európai és orosz szakembereiből álló csoportok feladata a közös érdekű területek meghatározása és az elsődleges együttműködés volt. A munkájuk következtetések és ajánlások kidolgozására adott lehetőséget, amelyeket a 2001. októberi EU–Oroszország csúcstalálkozó két tárgyaló fele által benyújtott összefoglaló jelentésekbe foglaltak. E csoportok a jövőben ismét tervezik, hogy összeülnek, hogy haladást érjenek el konkrétabb témakörökben, a holland elnökség elképzelései szerint. Négy témát jelöltek meg a tematikus csoportoknak: befektetések, infrastruktúra, energiahatékonyság és kereskedelmi áramlások.

Az iparág képviselőinek kerekasztal-tárgyalása (EU – Russia industrialists' Round Table) hasznosan kiegészíti ezeket a tematikus munkacsoportokat. Az iparág kezdeményezte, hogy aktívan részt vegyen az európai és orosz vállalatok képviselőiből álló (2003-ban létrehozott⁸) „energiaügyi irányítási csoport”⁹ keretén belül az energiapiacok integrációjában. Ez a szerkezet lesz a központi magja és a koordinációs szerve a vállalatoknak az energiáról folyó párbeszédben történő széles részvétele mechanizmusának. Az iparági részvétel az energiapartnerség hosszú távú sikerének egyik biztosítója. Az irányítási csoport ülése és az ipari szereplők kerekasztal tárgyalásának hatodik ülése 2004. november 10-én zajlott, a két kizárólagos tárgyaló fél és a holland elnök (Zalm úr Hollandia miniszterelnök-helyettese és pénzügyminisztere) jelenlétében. Megállapodtak különösen abban, hogy a négy tematikus csoport jelentést készít az Irányítási csoportnak, amely elkészíti az összefoglalót.

2.3. A párbeszéd tényleges végrehajtásának szerkezete:

A 2000-től bevezetett munkamódszer, amely a kizárólagos tárgyaló felek személyes elkötelezettségén alapult, a kerekasztal megszervezése és a minden érdekelt felet magában foglaló vitakonferencia gyümölcsözőnek bizonyult. A közelmúltban létrehozott támogató struktúrák új lökést adnak, és gazdagítják a párbeszédet. E támogató struktúrák kiegészítik a PEM struktúráit, mint amilyen az EU–Oroszország Állandó Partnerségi Tanács (amely foglalkozhat energiával kapcsolatos kérdésekkel), az Együttműködési Bizottság, valamint az albizottságok, amelyek műszaki szinten foglalkoznak az energiával kapcsolatos kérdésekkel.

⁸ E csoport tagjai között meg kell említeni Csubajsz (CEO Rao-Ues), Miller (CEO Gazprom), Vekselberg (BP-TNK), Bernotat (CEO of E.on), Sutherland (BP) és Verberg (GasUnie) urak aktív jelenlétét.

⁹ EU/Russia Industrialist Round Table, Moszkva, 2003. december : http://www.europa.eu.int/comm/energy/russia/reference_texts/industrialists_en.htm

a) Rugalmas munkamódszer

– a tárgyaló felek rendszeres találkozói

A két fél rendszeresen találkozik, hogy megbeszéljék a folyamatban lévő kérdések alakulását. A Bizottság érintett szolgálataiból álló koordinációs egység a párbeszéd megkezdése óta 36 alkalommal ülésezett. A tagjai rendszeresen tárgyaltak orosz kollégáikkal a különböző, a földgáz, az uránium vagy a villamos energia kereskedelmével kapcsolatos aktuális témakörökről.

– kerekasztal tárgyalások

Számos magánszektorbeli, illetve legmagasabb szintű közszférába tartozó orosz és európai partnert összefogó kerekasztalt szerveztek aktuális témákról. Így tartottak konferenciát Brüsszelben (2003. december 10-én) a földgázról, és Moszkvában (2003. október 16-án) a villamos energiáról, amelyeken a főbb magánszektorbeli piaci szereplők, különböző orosz minisztériumok, a Bizottság szolgálatai vagy adott esetben annak tagjai (de Palacio asszony vagy Monti úr), valamint a Tanács elnöksége¹⁰ is részt vett.

Végül az elemzések, forgatókönyvek és stratégiák legmagasabb szintű állandó összehasonlítása következett az európai és az orosz iparág részvételével, ahol Anatolij Csubajsz a RAO UES orosz elektromos művek elnöke, és Alekszej Miller, a Gazprom elnöke aktívan részt vett a párbeszédben.

b) Támogató struktúrák

Két stabil struktúra segíti a vállalkozások munkáját: az energetikai technológiák közös központja, valamint a piacok megfigyelése.

– Az energetikai technológiák EU-Oroszország közös központja

Az Energetikai Technológiák EU-Oroszország Közös Központját¹¹ 2002. november 5-én hozták létre Moszkvában. Egy európai és egy orosz társigazgató irányítja. A Központ célja a fejlett energetikai technológiák előmozdítása (a kőolaj, a földgáz, a szén, a villamos energia, az új és megújuló energiák ágazatában) ipari partnerségeken keresztül, és az elsőbbséget élvező projektek érdekében tett befektetések finanszírozásának megkönnyítése.

¹⁰ Más kerekasztal-tárgyalásokat is lehet említeni, amelyeket már megtartottak vagy a közeljövőben tartanak inkább műszaki szinten: konferencia az energetikai stratégiák összehasonlító vizsgálatáról (2003. október 17., Moszkva); kerekasztal a kőolajtermékek minőségéről (2004-ben folyik); szeminárium az energiahatékonyságról (2004-ben folyik).

¹¹ A Központról részletesen:
<http://www.technologycentre.org/eng.htm> <http://www.technologycentre.org/eng.htm>

A feladata ellátásához a Központ:

- elősegíti a szükséges feltételeket a fejlett energetikai technológiákra vonatkozó információcsere elősegítésére, megszervezi és koordinálja azon tevékenységeket, amelyek megkönnyítik a kapcsolatot az orosz és az európai energiaágazatok piaci szereplői között, beleértve a kutatás és a technológiafejlesztés területét is;
- felméri, értékeli és megkönnyíti az említett energiaágazatok konkrét és nagyszabású technológiai együttműködési terveit, és segíti a haladásukat;
- szorosabbá teszi a kapcsolatot és biztosítja a közös tevékenységek összehangolását az orosz és az európai energiaközpontokkal, és előmozdítja az energetikai technológiák terjesztése közös információs térségének létrehozását.

Ezek megtételéhez a Központ különböző kerekasztalokat szervezett, és a két fél számára előnyös technológiai tervekre vonatkozó javaslatok kezdenek napvilágot látni.

E Központ tevékenységei hozzá fognak járulni a felek számára kedvező befektetések vonzásához a Központ tevékenységi területén.

– **A piacok megfigyelése**

Az Unió belső energiapiaca egyre előrehaladottabb integrációjának megkönnyítésére, és az energiaellátás biztosítottasága céljából az energiapiac megfigyelőrendszerre lehetővé teszi az adatok és a megfelelő működésre vonatkozó lényeges kérdések nyomon követését, a szükséges energetikai infrastruktúrák létrehozásának a megkönnyítését, és az Unió belső és külső energiaellátására nehezedő esetleges kockázatok azonosítását. A megfigyelési szerkezet különösen a kőolaj-, a földgáz- és az villamosenergia-ágazatra vonatkozik.

A Bizottságnak ez a belső felépítése megbízható minőségi és központosított adat- és információforrást biztosít. Ez segíti a Bizottságot, a tagállamokat, az iparágat és más érdekelt feleket a döntéshozatalban az energiapolitika, illetve az új befektetések területén, és egyúttal lehetővé teszi az Unió rövid, közép és hosszú távú biztonságos energiaellátásának biztosítását. A verseny támogatása és az energiaellátás legjobb áron történő biztosítása megfelel a lisszaboni Európai Tanács (2000. március 23. és 24.) által meghatározott stratégiának.

Mivel az EU és Oroszország kölcsönös érdeke az energiaellátás biztonságosságának és stabilitásának javítása, valamint Oroszország fontossága az EU energiaszállítójaként, mihelyt lehetséges, a Bizottság bevonja Oroszországot e megfigyelés munkáiba, és kapcsolatot épít ki a földgáz- és kőolajpiacnak az Orosz Föderáció által tervezett megfigyelő rendszer létrehozásával.

3. AZ ENERGIÁRÓL SZÓLÓ PÁRBESZÉD EREDMÉNYEI

A Bizottság által 2000. november 30-án „Az energiaellátás biztonságának európai stratégiája felé” címmel elfogadott zöld könyvben meghatározott hármas – megszilárdítani a versenyt az energia belső piacán, védeni a fenntartható fejlődést és biztosítani a külső energiaellátást – az Orosz Föderációval folytatott energiáról szóló párbeszéd keretén belül kézzelfogható tevékenységekben nyilvánult meg.

Lehetővé tette az orosz vállalatok nehézségeinek megoldását az energia belső piacán világos és kiszámítható szabályok létrehozásával a közösségi piacon részt vevő vállalatok számára. Megnyitotta az utat az európai vállalatoknak az orosz piacon. Ezen időszak alatt befektetések valósultak meg, mint a BP, a Shell, a Total vagy az ENI. A párbeszéd hozzájárult bizonyos olyan konkrét problémák megoldásához, amelyekkel az európai vállalatok szembesültek. Másik oldalról az európai uniós orosz befektetések lényegében a Gazprom felvásárlásai útján valósultak meg.

Végül a párbeszéd megvalósította az európai kontinens hosszú távú ellátásának feltételeit az építés, a közlekedési infrastruktúrák modernizálásának és a biztonsági szabályok meghatározásának támogatásával.

Ilyen eredmények nem jöhettek volna létre a felek kölcsönös érdeke nélkül. Oroszország és az Európai Unió széleskörűen függenek egymástól az energia területén. A 25 tagú Európai Unió számára Oroszország a fő energiatermék-szállító, akár földgázzal (az import fele), akár kőolajjal (az import negyede), akár urániummal (az import harmada) van szó. Oroszország számára az EU a fő gazdasági partner. Az energiaexport természetes piaca (minden kiviteli hálózata Európa felé irányul: olajvezetékek, gázvezetékek, akár vízi, vasúti és szárazföldi utak). A nyersanyageladásai a szövetségi költségvetés devizabevételeinek 40%-át biztosítják.

Ugyanakkor az EU folyamatosan hangsúlyozza annak fontosságát Oroszország számára, hogy tegye változatossá a gazdaságát és a kereskedelmét a fenntartható gazdasági fejlődés biztosítása érdekében.

3.1. Az energiáról szóló párbeszéd a belső piac szolgálatában

Amennyiben a belső piacnak lehetővé kell tennie az európai energetikai ágazat ésszerűsítését az Unió fogyasztóinak jóléte érdekében, következképpen le kellene építenie az energiatermékek nemzetközi piacával meglévő kapcsolatokat. Az elkövetkezendő évtizedekben az Európai Unió importfüggésének biztos növekedése nem teszi lehetővé a lekapcsolódás elképzelését. Oroszország így hasznosan vesz részt az Európai Unió fosszilisenergia-ellátásának változatosabbá tételében. Így tehát nem valószínű, hogy az Európai Unió behozatali mennyiségi korlátozásokat állapít meg. A piacok átláthatósága és az egészséges verseny az Unió stabil ellátásának biztosítója.

A gázágazat – amelytől a gazdaságunk még inkább függeni fog a jövőben – e tekintetben törekenyebbnek tűnik. Oroszországnak meg kellene maradnia az Unió fő

külső szállítójának¹². Célszerű ezért, hogy az exportáló országok ne térjenek el a belső piac szabályaitól olyan szerződésekkel, amelyek rendszere nem tartja be a közösségi jogot.

Valójában meg kell világítani a belső piacnak a hosszú távú szerződésekkel szembeni szabályait, amelyek a szabad mozgással és az Unióban hatályos versenyszabályokkal ellentétes területi korlátozásokat tartalmaznak. A párbeszédnek köszönhetően e szempontokat is meg lehetett vitatni, és a megoldásokat tervbe venni. A hosszú távú szerződések elvét jogosan védték meg. Az ellátás biztonságának biztosítása, azok időtartama a befektetések kiszámíthatóságát is biztosítja (a termelésben és az infrastruktúrában), amely az Unió ellátásához szükséges. Az energia belső piacának szabályaival össze nem egyeztethető rendeltetési záradékokat illetően 2003. október 6-án megállapodás jött létre az RNI és a Gazprom között. Ezt további megállapodások fogják követni a németországi és az ausztriai szerződések esetében.

3.2. Energetikai párbeszéd a fenntartható fejlődés szolgálatában

Az Oroszországgal való energetikai párbeszéd megkezdésekor a Bizottság hangsúlyozta azt a fontosságot, amelyet a kyotói kötelezettségvállalásoknak tulajdonít. A párbeszéd keretében a Bizottság nem felejtette el felvetni a Jegyzőkönyvnek az Orosz Föderáció által történő ratifikálása szükségességének kérdését, amely nélkül a Jegyzőkönyv nem lehet hatékonyan végrehajtható¹³. A Kyotói Jegyzőkönyv Oroszország által történő végrehajtásának segítenie kell abban, hogy a nemzeti energiaforrásainak felhasználását gazdaságosabb fogyasztási mód irányába fordítsa.

Oroszország fenntartható gazdasági fejlődése többek között az energiaágazatban a kulcsreformok megvalósítása útján történik, különösen a természeti monopóliumok szerkezetét és kezelését, az árstruktúrát és a természeti források adózási rendszerét illetően. Egyrészt ezeknek a reformoknak elő kellene mozdítaniuk a jövőbeni kereskedelem szilárdságát, mivel annak jó hatása lenne az energiahatékonyság jövőbeni befektetéseire. Másrészt e reformoknak hozzá kellene járulniuk az orosz gazdaság változatosabbá válásához, előmozdítva más ágazatok szerkezetátalakítását és fejlődését.

Az orosz gazdaság modernizációja és a magas növekedési ráta fenntartása (évi 7% körül) szükségessé teszik, hogy az orosz iparág a megnövekedett energiahatékonyság felé forduljon különösen azért, hogy felszabadítsa a kiviteli többletkapacitásokat, amelyeknek az Unió lenne az egyik kedvezményezettje. Az energiaszállítások (szárazföldi vagy tengeri), amelyek egyre inkább felélénkülnek Oroszország és az Unió között, szintén környezeti aggodalmak forrása az Európai Unió országaiban.

¹² A gáz részesedése – amely széles spektrumú energia – jelentősen növekedik a gazdaságunkban. A teljes fogyasztásunkban 1/5-ről 1/3-ra lépett elő, a villamosenergia-termelésnél 1/3-ra, közel a felére 2000 és 2030 között. Az importált földgáz a szükségleteink 80%-át teheti ki 2030-ban. Az Oroszországból származó behozatalok csak növekedhetnek abszolút számokban kifejezve, még akkor is, ha az orosz eredetű importunk egy 50%-os részét fenntartották.

¹³ 2004. októberében a Duma jóváhagyta a Kyotói Jegyzőkönyv ratifikációját, amely lehetővé teszi az Orosz Föderáció számára, hogy részesüljön a Jegyzőkönyv előnyeiből. Az Európai Bizottság technikai segítséget nyújt a TACIS program révén (2 millió euró) 2005. elején.

a) A környezetet jobban tiszteletben tartó energiafelhasználás

Az energiahatékonyság az Orosz Föderáció energiastratégiájának egyik prioritását képezi. E területem az ipari együttműködés – különösen az Európai Unió és az Orosz Föderáció között – a jó gyakorlatok és a technológia cseréjében megnyilvánulva gyümölcsözőnek bizonyulhat. Az épületek energiahatékonyságáról szóló kerekasztalt tartottak Moszkvában (2004. októberében), és egy másikat Nyizsnij Novgorodban az energetikai technológiák közös központjának támogatásával kifejleszthető tervek meghatározása céljából.

Kísérleti terveket indítottak az energiahatékonyságról közösen Oroszország északi és keleti részén: Arhangelszk, Asztrahán és Kalinyingrád térségében. Ez utóbbi fontos politikai tét az energetikai együttműködés tekintetében, e régió európai területen való elzárta jellege miatt.

Kalinyingrád esetében az energiahatékonysági program végrehajtásának köszönhetően az energiamegtakarítási lehetőséget 35-40%-ra becsülik. Ez a potenciál nem elhanyagolható a régióban tudva, hogy azt 90%-ban az Oroszországból (gázvezetéken) érkező energia látja el, és a villamos energia 95%-át az orosz IPS/UPOS hálózat adja. A balti államoknak az Európai Unióhoz való csatlakozása és a hamarosan bekövetkező integrációjuk az európai elektromos hálózatba a kalinyingrádi elektromos rendszerre vonatkozó műszaki megoldás felkutatását igényli. Ez következképpen az EU és Oroszország között összehangolt megoldást keresését veti fel.

Az energiahatékonysági programokat a megújuló energiaforrások párhuzamos fejlesztésének kell kísérnie. A közös Központ által az megújuló energiaforrásokról szervezett kerekasztal zajlott Moszkvában 2004. június 22-én¹⁴. Ennek célja az oroszországi megújuló energiák fejlesztését elősegítő keret létrehozásának ösztönzése volt. A 2004-es munkaprogramot a Bizottság, valamint az iparral és az energiával foglalkozó orosz minisztérium közösen fogadta el. Külön szemináriumokat szerveztek a tüzelőelemekről, a CO₂ elkülönítéséről és a biomasszáról, hogy megtervezzék Oroszország részvételét a kutatási keretprogramban.

A Kyotói Jegyzőkönyv ratifikációja után az energetikai technológiai központnak meg kell vizsgálnia a magánbefektetések lehetőségét a „Joint Implementation” típusú tervekben. Az Arhangelszkben, Asztrahánban és Kalinyingrádban meglévő tervek kísérleti tervekként felhasználhatók lennének e célból.

b) Kevésbé szennyező közlekedés

A szállítási hálózatok fizikai biztonsága lényeges együttműködési területet képez. Az energetikai párbeszéd megvizsgálta egy regionális műholdas megfigyelőrendszer létrehozását a balesetek megelőzésére, valamint a kőolaj- és a földgáz-infrastruktúrák szivárgásainak felderítésére. A szénhidrogének kiviteli hálózatának biztonsága és hatékonysága javításához szükséges rehabilitáció és befektetések igényeinek

¹⁴ További információk: <http://www.technologycentre.org/>

értékelésére vonatkozó technikai segítségnyújtásról határoztak Oroszországban a TACIS 2004 keretén belül.

A tengeri szennyezések nagyon érzékeny témája a balti tengeri és az északi-tengeri államoknak. A közelmúltbeli tengeri balesetek és az EU partmenti közlekedésének növekvő sűrűsége a tengeri biztonságot különösen fontos kérdéssé teszik az EU és Oroszország között. A Bizottság elérte, hogy Oroszország megerősítse az ellenőrzését a kikötőibe befutó „tartályhajókon”, és hogy segíti az Európai Unió erőfeszítéseit a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (IMO) keretén belül, különösen az egyszerű hajótestű olajszállító tartályhajók leselejtezésében. Ez utóbbi tekintetében 2003. december 4-én megegyezés született az IMO keretén belül, amely 2005. áprilisában lép hatályba. Innentől az EU megtöbbszörözi az Oroszországgal való találkozásokat, hogy ösztönözze az IMO szabályainak gyors végrehajtását. Különös hangsúlyt kell helyezni arra a megerősített szerepre is, amelyet a szárazföldi szállításnak kellene tulajdonítani (olajvezetékek vagy vasúti szállítás).

A közlekedés, mint energiafogyasztó ágazatot nem szabad szétválasztani az energetikai párbeszédétől. Az a CO₂ kibocsátások egyharmadát adja, különösen a városi mobilitás lehet a környezeti javítás lényeges forrása. A felek számára kedvező lenne a fokozott együttműködés ebben az ágazatban. 2004. májusában tartották az első szemináriumot e területen, és tette lehetővé az együttműködés körvonalazását a következő évekre, továbbá egy második, 2004. októberében tartott, a városi közlekedésnek szentelt szemináriumét.

3.3. Energetikai párbeszéd a stabil és tervezhető ellátás szolgálatában

Ahogy az Unió energiaellátásáról szóló zöld könyvben szerepel, az ellátás biztonságára vonatkozó európai politika kevésbé akarja maximalizálni az energetikai autonómiát vagy minimalizálni a függést, hanem inkább csökkentené az ahhoz kapcsolódó kockázatokat. Így az Orosz Föderációval való kapcsolatainkban – amellyel szemben az energia területén való függésünk elkerülhetetlenül növekedni fog – az együttműködés céljának egy építő jellegű kölcsönös függésnek kell lennie: kiszámítható kereskedelmi szabályok meghatározása, a szállítási hálózatok növelése, és a befektetések előmozdítása egy stabil és átlátható jogszabályi keret elősegítése, és az orosz energiaágazat kulcsreformjainak ösztönzése.

a) Az energiatermékek kereskedelme

A szénhidrogének kereskedelme az egyik első tisztázó tárgy az energetikai párbeszédben. Az orosz féllel való tárgyalásokat követően –különösen az utolsó bővítés alkalmával – együttes nyilatkozat született az Oroszország és az EU közötti kapcsolat, valamint az EU kibővítése tárgyában, amely nem tartalmazott korlátozásokat a földgáz és a kőolaj Európai Unióba történő behozatala tekintetében.

Az Oroszországnak 2004. májusában a WTO-hoz való csatlakozásáról szóló, az Európai Unió és Oroszország közötti kétoldalú megállapodás keretében a felek megegyeztek bizonyos kérdésekről az energiatermékek területén. Ezen kívül a felek megállapodtak abban, hogy elmélyítik az együttműködésüket az energetikai infrastruktúrákkal kapcsolatos kérdésekben.

Ezzel párhuzamosan a nukleáris anyagok kereskedelméről szóló megállapodás célja a folyó tárgyalások során átlátható, stabil és kiszámítható kereskedelmi szabályok létrehozása, a két fél nukleáris iparának érdekében és annak életképessége miatt. Az új megállapodásnak nem csak a kibővített Európai Unió keretében az új piacfeltételeket kell figyelembe vennie, hanem a két fél iparága fenntartásának szükségességét is.

A nukleáris anyagok területén az új tagállamokkal való kereskedelmi kapcsolatok évi több mint 200 millió dollárt jelentenek Oroszország számára, amely az új tagállamok piacának mintegy 80%-ának felel meg (a 25 tagú Közösség piacának 12%-a). Az orosz exportvállalatok hosszú távú szerződéseket kötöttek az új tagállamok elektronukleáris erőműveinek ellátására, e szerződések némelyike 2004. április 1-je után jár le. 2004. áprilisában aláírt, a két tárgyalófél között diplomáciai levélváltás történt, amely lehetővé tette az e területen alkalmazandó szabályok meghatározását, e szerződések érvényességének megerősítését az Euratom szerződés alapján (105. cikk), és így az új tagállamokkal való szükségtelen súrlódások elkerülését.

Ezért fontosnak bizonyul, hogy az energiakereskedelemre az átlátható és kiszámítható általános kereskedelmi szabályok és elvek vonatkozzanak, amilyenek egyrészt a Partnerségi és Együttműködési Megállapodás és a Kereskedelmi Világszervezet szabályai, és másrészt a jövőben az Európai Gazdasági Térség keretén belüli befektetések kereskedelmének megkönnyítésére és védelmére vonatkozó rendelkezések.

b) Transzeurópai energiahálózatok

Az energiaszállítások megbízhatósága az Európai Unió stabil és folyamatos ellátásának egyik feltétele. Az Oroszországból származó szénhidrogéneket szárazföldi (olajvezeték vagy gázvezeték) vagy tengeri (lásd fent) úton szállítják. Ha a szárazföldi szállítást kell előnyben részesíteni, célszerű erőfeszítéseket tenni a hálózatok megerősítésére.

Az Európai Unió-Oroszország csúcs 2001-től meghatározta az elsőbbséget élvező tervek listáját, amelyek a transzeurópai energiahálózatok keretében az Európai Unió által társfinanszírozott megvalósíthatósági tanulmányok tárgyát képezheti.

A transzeurópai energiahálózatok 2003. június 26-i felülvizsgálata összeírt bizonyos számú elektromos- és gázinfrastruktúra-tervet, amelyekben az Orosz Föderáció szerepet játszik. A felülvizsgálat¹⁵ elsődleges fontosságú tengelyként jelölte meg az Egyesült Királyságot és a kontinentális Észak-Európát Oroszországgal összekötő gázvezeték-tervet. Az energetikai infrastruktúra területén történő együttműködés fontosságát hangsúlyozni kell, különösen azon érdek tekintetében, amelyet a Balti tengeren történő olajszállítás alternatívájához képest az olajvezetékek jelentenek. A skandináv országok, a balti államokhoz hasonlóan különösen aggódnak az olajszállító tartályhajók számának jelentős növekedése miatt, amelyek arányosan növelik a tengeri olajszennyezés kockázatát a partmenti államok számára.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács határozati javaslata a transzeurópai energiahálózatok iránymutatásainak meghatározásáról, és a 96/391/EK és a 1229/2003/EK határozat hatályon kívül helyezéséről

A kereskedelmi és gazdasági megfontolásokon alapuló energetikai párbeszéd nem helyettesíthető be a magánszektorba e tervek megvalósítására. Az e „közös érdekű” terveket minősítő címke célja azok megvalósításának megkönnyítése, különösen az európai befektetők habozása a jelentős kereskedelmi kockázatok miatt az oroszországi kötelezettségvállalásokkal kapcsolatban.

Más utakat kellene felfedezni a kőolajszállításra, a Balti-tenger megterhelésének, vagy a Boszporusz telítésében való részvétel elkerülésére. A vasúton történő szállítás növekedése az egyik lehetőség, amely bizonyos érdeket képvisel az olajszállító tartályhajók ára állandó drágulásának jelenlegi helyzetében¹⁶. Ez az alternatív megoldás hozzájárulhatna az utak távolságával kapcsolatos kérdés megoldásában.

3.4. Az energetikai párbeszéd a kontinentális szintű harmonikus piac érdekében

Az energiáról szóló párbeszéd lehetővé tette a két félnek az egymáshoz való közeledést, amelynek a jövőben erősödnie kell, és kiemelte, hogy az orosz és a közösségi piac stratégiáinak közeledése jó úton halad. Az energia belső piacának elvei, mint az energiahatékonyság, a vállalatok belső szerkezetének reformja, A villamosenergia-ágazat reformja, mint az unbundling, része lehet az orosz energiaágazat szerkezetátalakítása és reformjai referenciakeretének. Még ha a két különböző piacról is van szó, azokra közös elveknek kell hatniuk.

a) Egy összekapcsolt elektromos hálózat

Az elektromos rendszer reformjáról szóló tárgyalások a leginkább előrehaladottak. Valójában meg kell tervezni az orosz elektromos szakembereknek a közösségi elektromos piacon való részvételét, figyelembe véve az európai földrész előre látható elektromos szükségleteit¹⁷. Így az orosz elektromos hálózat egyidejű összekapcsolása az EU kontinentális hálózatával a 2001. októberi EU-Oroszország csúcson meghatározott „közös érdekű” tervek listáján szerepel.

Ehhez számos kapcsolódó kérdést meg kell oldani, különösen a környezeti szabályok betartására vonatkozókat, mint amilyen a nukleáris biztonság Oroszországban, vagy a piacra jutás kölcsönössége az e területen a partnerekre háruló nemzetközi kötelezettségek betartásával.

2003. októberében Moszkvában összeült kerekasztal megvizsgálta a közös elektromos piac felé tartáshoz szükséges feltételeket. A felsorolt nehézségek között említették:

- Egy 2004. márciusában megvalósított tanulmány megállapította a megfelelő szabályozási keret hiányát Oroszországban. Így 2004. szeptemberében meghívták Oroszország képviselőit a Firenzében tartott, a villamosenergia-

¹⁶ Az orosz vasúton történő export a teljes export közel harmadát jelentik. Ez a szállítási mód lényegesen drágább a tengeri szállításnál, azonban az export növekedése és a kőolaj magas ára ösztönözheti ezt a szállítási módot.

¹⁷ Emlékeztetni kell arra, hogy az AIE vagy az EURELECTRIC előrejelzései szerint 2030-ig az Uniónak az európai fogyasztók villamosenergia-igényének kielégítéséhez harminc éven belül mintegy 600 GW teljesítményű termelőlétesítményekbe kellene befektetnie.

ágazat szabályozóinak fórumára. A belső piacon bevezetett rendszer megértése egy közelebbi integrációt tesz lehetővé a piacainkon;

- A megfelelő és összehasonlítható normák elfogadása a környezet és az elektromos termelés területén, mint a szén elégetésére vonatkozó szabályok vagy a nukleáris biztonság biztosítéka¹⁸ ;
- A piacok hatékony integrációja szükségessé teszi a közös kiaknázás megfelelő infrastruktúrájának létrehozását, valamint az orosz és a tagállamok elektromos rendszereinek összehangolását. A hálózatok összekapcsolásával foglalkozó munkacsoport vizsgálja meg a jelenlegi helyzetet e területen. Az UCTE és az IPS/UPOS rendszerek egyidejű összekapcsolásának megvalósíthatósági tanulmánya (a Bizottság és a RAO-UES társfinanszírozásában) folyamatban van, és legkésőbb 2007-ben be kell fejezni.

Egy pénzügyi garanciarendszer létrehozása hozzájárulhat a reformfolyamat megkönnyítéséhez úgy az elektromos, mint a szénhidrogén ágazatban.

b) Az infrastruktúrák biztonságának megerősítése

Az energia az egyik fő terület, amely részesülhet a műholdas navigáció előnyeiben. Annak az ágazatban történő alkalmazásai a tevékenységek egész láncolatát fedik le a szállítás felépítésének és nyomon követésének kutatásától a telephelyek ellenőrzésén át. Oroszország kötelezettséget vállalt a rendszerének nagyszabású modernizációs programjára – GLONASS – és a polgári használat előtti fokozatos megnyitására. Az európai program – GALILEO – célja 2008 körül az első műholdas navigációs rendszer bevezetése, amelyet különösen polgári és kereskedelmi célokra hoztak létre.

A GLONASS és a GALILEO együttes használata egy 1999 óta kitűzött célt valósít meg. E két hálózat egymást kiegészítő használata jelentősen megerősíti a szállítási infrastruktúrák és az energiatermelés biztonságát.

Az energiáról folytatott párbeszéd hozzájárult a két rendszer közötti összekapcsolódást célzó tárgyalások megkezdésére. A feljegyzett fejlődés lehetővé teszi egy ilyen megállapodás következtetések tervezését 2005-ig. A műszaki összeegyeztethetőségéről folyó vitákon kívül az együttműködés megkezdése magába foglalja a fogadók együttes fejlődését, valamint az energia területén az egyedi alkalmazások fejlesztését is (a szállítási infrastruktúrák kutatása, építése és fenntartása).

c) A befektetések biztosítása

Oroszországban az általános befektetési légkörnek átláthatóbbá, stabilabbá és kiszámíthatóbbá kell válnia. Az EU továbbra is ösztönzi Oroszországot, hogy megtegye az e célok eléréséhez szükséges reformokat. Oroszországnak a Kereskedelmi Világszervezethez történő csatlakozása pozitív hatással lesz e területre. Ezen kívül a kereskedelem könnyítésének, és az Európai Gazdasági Térség keretén

¹⁸ E tekintetben azonban örülni kell egy nukleáris biztonságot ellenőrző független rendszer létrehozásának.

belül fejlesztés alatt álló befektetések védelme céljainak és tevékenységeinek is pozitívan kell hozzájárulnia az orosz befektetési légkör javításához.

Az EU és Oroszország közötti energiához kötődő kapcsolatainak pénzügyi keretének javítása különböző kezdeményezéseket idézett elő. Először (2002) felmerült egy **nemzetközi választottbíróági döntés garanciaalapjának** gondolata. Ez az elképzelés megkísérelte a nemzetközi döntőbírói fórumok európai és orosz vállalatok közötti kereskedelmi viták keretében hozott döntéseinek az orosz jogrendbe történő átültetésének hiányával találkozó európai piaci szereplők rejtett bizonytalanságának orvoslását. A Bizottság által finanszírozott megvalósíthatósági tanulmány megállapította, hogy ez az elképzelés bizonyosan egy valós problémát világít meg, de annak végrehajtása pénzügyileg nagyon költséges volna a közösségi költségvetés számára (500 millió eurós nagyságrendű) anélkül, hogy támogatná a kritikus méretű alapokat, amelyek szükségesek a célzott programok megfelelő fedezésére. Jogi szempontból a 25 tagállam és Oroszország ratifikációja szükséges, és azon felül egy ilyen biztosíték megadása csak ösztönözné az orosz bírósági rendszer működési zavarainak állandósulását.

A tervezett rendszer életképességének hiánya vezetett egy alternatív kezdeményezés meghatározásához, amely kevésbé költséges és megfelel a piac szabályainak a Bizottság által az Európai Beruházási Alaptól megrendelt tanulmány keretében. E megközelítésen alapul az a megállapítás, hogy az orosz piaci szereplőknek még a bruttó árfolyam emelkedése esetén sincs megfelelő hozzáférése a nemzetközi pénzpiacokhoz, és különösen a nagyon hosszú távú finanszírozásokhoz. Márpedig csak a támogatható tervek fejlesztése – amelyek költsége mintegy 200-300 milliárd euróra becsülhető – szükségessé teszik a jelenleg jellemző időtartamnál, 5 évnél hosszabb finanszírozásokhoz való hozzáférést. Ideális esetben ennek az időtartamnak el kellene érnie a 10-12 évet, később a még hosszabb időtartamot. E cél eléréséhez meg kell tervezni egy „**Energy Desk**” létrehozását, amelyet esetlegesen egy többoldalú fejlesztési bankhoz telepítenének, amely kivételezetté tenné annak helyzetét az energiával kapcsolatos párbeszéd szolgálatában, különösen aktív szerepet játszva a **banki szindikálások** létrehozásában. A cél a hosszabb távú források az orosz tervek fejlődéséhez a legkisebb költségekkel történő hozatala, megosztva a kockázatot több, szindikált hitelt nyújtó bank között.

Ennek az „Energy Desk”-nek a költségei az EU számára a beindítás költségeinek fedezésére korlátozódna. A vállalatok, illetve az orosz hatóságok részéről semmilyen hozzájárulás nem lenne szükséges. A kezdeményezés a PEM keretébe illeszkedne. Ez az elképzelést el kellene tudni mélyíteni a bankokkal és az energia területén aktív társaságokkal úgy, hogy az ez utóbbikkal egymás teljes kiegészítésével működjön.

Más kezdeményezések párhuzamosan kifejlészthetők, különösen elképzelhető egy **befektetési alap az energiahatékonyságért**, amelyet különösen az Oroszországban jelentős energiavesztés indokol (40%-os nagyságrendű). Ezek az alapok az e területen Oroszországban tevékenykedő európai vállalatok célzott támogatására koncentrálnak. Minden esetre ezen eszköz elképzelése a megindítása előtt részletes értékelést és piacelemzést igényel. Szükség lenne ugyanakkor a közösségi költségvetésből jelentős pénzeszközök elkülönítésére, amely azonban a Kyotói Jegyzőkönyv Oroszország által történő végrehajtásához kötődne.

Kyotó ratifikációját követően elképzelhetővé válnak az energiahatékonyság befektetési garanciaalapjának létrehozásán kívüli közös együttműködések is, amelyeket a Kyotói Jegyzőkönyvhöz kapcsolódó rugalmassági mechanizmusok létrehozása révén lehetne nyerni.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

A párbeszéd a hasznosságát olyan eredményekkel bizonyította, amelyekre büszke lehet. A felek stratégiája és politikái olyan megközelítést kezdtek, amelyet üdvözölni kell.

A közösségi vívmány referenciakeretet alkothat az energiaágazat Oroszországban végrehajtandó reformjához. Ez a referencia érzékenyebb az elektromos, mint a gázágazatban. Az EU úgy ítéli meg, hogy e reformnak olyan szükséges prioritásnak kell lennie Oroszország számára, amely lehetővé teszi a fenntartható fejlődést nem csak az orosz energiaágazatban, de az orosz gazdaság egészében is.

Azért mégis számos megoldandó kérdés marad a két piac jobb integrációjának elősegítése területén. A hangsúlyt a jövőben a mindkét részről prioritást élvező tárgyakra kell helyezni:

- a reformfolyamatok ösztönzése az orosz energiaágazatban;
- az energiahatékonyság, a technológiák cseréje, a környezet és a Kyotói Jegyzőkönyv végrehajtásának fejlesztése;
- a befektetések előmozdítása és védelme;
- a páneurópai földgázpiac létrehozása;
- a szárazföldi kőolajszállítás erősítéséről való gondoskodás (csővezeték, vasút a tengeri szállítás helyett).

E célok megvalósítása meghatározó módon fog hozzájárulni a nagy, kontinentális piac megteremtéséhez.

Az Európai Unió és Oroszország közötti növekvő gazdasági függetlenség elmélyültebb együttműködést tesz szükségessé, különösen az energiaágazatban. Az energetikai párbeszéd, és annak a Kyotói Jegyzőkönyv végrehajtásához kötődő egyedi aspektusai hozzájárulnak a közös gazdasági térséghez, és a Partnerségi és Együttműködési Megállapodás keretébe illeszkednek.

MELLÉKLET

	Orosz Föderáció		EU 25	
	2000	2020	2000	2020
Népesség (millió fő)	146	120-125	453	462
GNP (milliárd euró)	220	/	8 940	14 460
Éves növekedés	6,3%		2 %	2,4%
Fogyasztás (Mtoe)	586	900	1650	1895
Fogyasztás fejenként (toe/h)	4	7,2	3,6	4,1
Kőolaj: Tartalékok	56 milliárd barrel	/	6,5 milliárd barrel	/
Termelés	323 Mtoe	500 Mtoe	164 Mtoe	102 Mtoe
Export +/ Import - EU/Oroszország kereskedelem	+205 Mtoe +126 Mtoe ami 60%	+300 Mtoe :	-518 Mtoe -126 Mtoe ami 25%	-632 Mtoe :
Gáz: Tartalékok	47 trillió m3	/	3 trillió m3	/
Termelés	490 Mtoe	600 Mtoe	197 Mtoe	147 Mtoe
Export +/ Import - EU/Oroszország kereskedelem	+175 Mtoe +90 Mtoe ami 36%	+216 Mtoe	-186 Mtoe -90 Mtoe ami 50%	-450 Mtoe :
Szén: Tartalékok	157 milliárd tonna	/	100 milliárd tonna	/
Termelés	116 Mtoe	190 Mtoe	203 Mtoe	124 Mtoe
Export +/ Import - EU/Oroszország kereskedelem	+12 Mtoe +4 Mtoe ami 33%	+23 Mtoe :	-91 Mtoe -4 Mtoe ami 5%	-128 Mtoe :
Uránium: Tartalékok	158 000 tonna	/	15 000 tonna	/
Termelés	2 500 tonna	5 000 tonna	711 tonna	0
Export +/ Import - EU/Oroszország kereskedelem	+16 000 tonna 4200 tonna	- -	-15 800 tonna -4 200 tonna	- -